

Nagy István

Versenyképesség a székelyföldi megyékben

Bevezető. A székelyföldi megyék GDP/fő szerinti rangsorolása

Fejlett vagy fejletlen egy régió, léteznek-e területi egyenlőtlenségek egy régióon belül vagy nem, mennyire versenyképes egy bizonyos régió – olyan kérdések, amelyekre a választ, több okból kifolyólag, nagyon sokan keresik. Legyen az szociológus, közgazdász vagy politikus, e témát a mai napig nagyon sokan kutatják. A régiók felemelkedését és hanyatlását meghatározó tényezők vizsgálata, ezek következményei, valamint a területi egyenlőtlenségek mérése, a közgazdasági és regionális politika kutatások egyik fontos területe. A versenyképességi szint és a különbségek ismerete kiemelt jelentőséggel bír, ezen eredmények alapul kellene szolgáljanak a megosztottság csökkentése érdekében hozott döntéseknek, hiszen a kormány stratégiaalkotó szerepe mellett egyre inkább előtérbe kerül a helyi igényeket, adottságokat jobban ismerő, a környezeti hatásokra rugalmasabban reagáló regionális programalkotás. A meghozott döntések pedig elősegíthetik, hogy az „önhibájukon” kívül nehéz helyzetben levő régiók felzárkózzanak, és ez kihathat az egész gazdaságra.

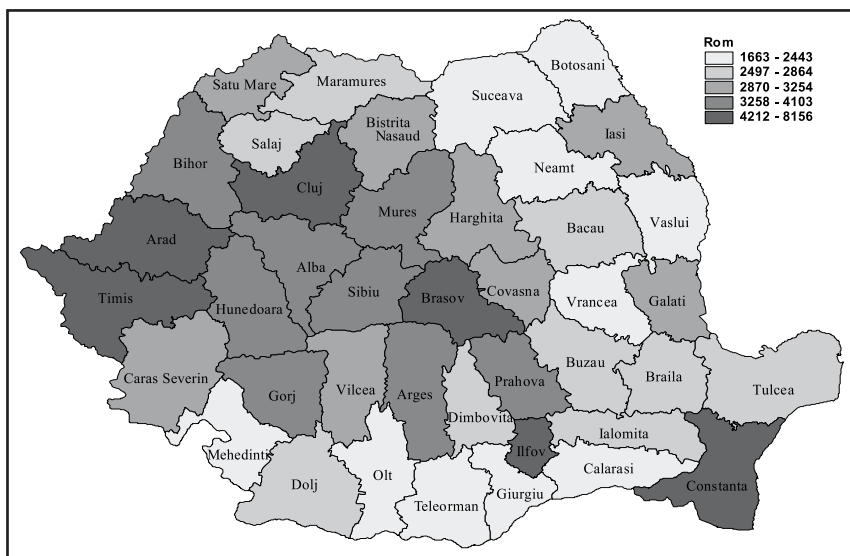
Jelen kutatásomban Székelyföld (Hargita, Kovászna, Maros megye) versenyképességét vizsgálom, ugyanis a jelenleg széles körben elfogadott fejlettségi mutatók, GDP/fő mutató és ennek változatai (GNP/fő és GNI/fő), a szolgáltatás szektor aránya, illetve különböző komplex mutatók, valamint ezek vizsgálata nem elégítette ki „kíváncsiságomat”.

Mielőtt azonban a versenyképesség vizsgálatára térnék, a székelyföldi megyéket megkíséreltem pozicionálni a legelterjedtebb és legáltalánosabb, több tényezőegyettes hatását tükröző gazdaságstatisztikai mutatószám az egy főre jutó bruttó hazai termék, GDP/fő, szerint.

Romániában (2005-ben), a megyék GDP/fő szerinti rangsorolásában, a székelyföldi megyék közepesnél jobb pozíciót értek el. A 41 megyéből (Bu-

karest és Ilfov megyét egy megyeként vizsgálom) Maros megye a 15., Kovászna megye a 17. és Hargita megye a 19. A három megye azonban a Közép régió három legrosszabb teljesítője.

1. ábra: GDP/fő a romániai megyékben, EUR, 2005



Forrás: A Román Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés

Az általam vizsgált megyék egyike sem érte el a Közép régió átlagát képező 3610 EUR/főt, amely az országos átlag körül van (3682 EUR/fő). A legrosszabb értékkel Hargita megye rendelkezik, ahol a GDP/fő értéke 3018 EUR, ez a régió átlagának 83%-a. Őt követi Kovászna megye a 3132 EUR/fő, valamint Maros megye 3258 EUR/fő értékkel. A régió többi három megyéjéből Brassó és Székely megyék teljesítménye kiemelkedő (4342 EUR/fő illetve 3982 EUR/fő), őket követi Fehér megye 3382 EUR/fő értékkel.

Megfigyelhető, hogy Bukarest régió kivül, az erdélyi, ezen belül a nyugati határmenti, valamint Kolozs, Brassó, és Konstanca megyék teljesítménye jó, az északkeleti, illetve déli megyék teljesítménye pedig gyenge.

A Közép régió – és az öt alkotó megyék – 2005-re azonban elvesztette a GDP/fő szerinti 1995-ös második pozícióját a Nyugat régió javára. A 2. helyről a 3-ra való visszacsúszás az országos átlagnál gyengébb GDP növekedésnek tudható be. Az 1998 és 2005 közötti időszakban a régióban Maros megye esetében figyelhető meg a legkisebb mértékű növekedés a GDP/

fő értékét illetően. Ezzel a 37. az országos rangsorban. Hasonlóképpen rossz alakult a GDP/fő mutató Kovászna megyében is, ez a vizsgált időszak változásait rögzítő rangsorban a 32. helyre került. Az országos növekedési átlagnál jelentős mértékben jobban teljesített Fehér megye (4.) és Szeben megye (7.). Hargita és Brassó megyék az országos rangsorban a 20., illetve 21. pozíciót tudhatják maguknak.

Versenyképesség

A gazdasági fejlettséget és fejlődést hagyományosan a fajlagos kibocsátás (GDP/fő) nagysága és növekedési üteme fejezi ki. Azonban a 90-es évek válságai során nyilvánvalóvá vált, hogy egy ország gazdasági erejét a GDP torzán adja vissza, ezért más releváns mutatókat is figyelembe kell venni. Többek szerint a fejlettség és fejlődés helyett a versenyképesség fejezi ki egyes ország gazdaságának valós „értékét”.¹

Habár a versenyképesség nem szinonimája a gazdasági fejlettségnek, a két fogalom között összefüggés mutatható ki. Egy fejlettebb régió feltehetően versenyképesebb a kevésbé fejlettebbnél, és a versenyképesebb régió a közeljövőben valószínűleg fejlettebbé fog válni. Egy fejlettebb ország, régió is elvesztheti előnyét egy szegényebb országgal szemben, ha az utóbbi jobb befektetést vonzó körülményeket „állít elő”. A versenyképesség mérésére is számos kutatás és módszer létezik.

A regionális egyenlőtlenségek hosszú távú alakulásának és fejlettségfüggésének elemzését nagy empirikus területi gazdaságstatisztikai bázison elvégző klasszikus munka² immár közel négy évtizede explicit módon foglalkozott a területi fejlettség különböző szerkezeti tényezőinek vizsgálatával is. Williamson megközelítésében elsődleges szerkezeti szempontként az ágazati karakter és összetétel szerepelt (az agrárjelleg és az alacsony, valamint az iparosodottság és mindenekelőtt tercierizáltság és a magas térségi gazdasági fejlettség szoros sztochasztikus összekapcsoltsága). De már e munka is vizsgálja – különböző parciális mutatók területi szóródásának összehasonlításával – a regionális egyenlőtlenségeket oly módon, hogy a regionális fejlettséget (ennek karakteres mérőszáma az egy lakosra jutó GDP, jövedelem) felbontja a termelékenység (általában ennek szűkebb komponense, az

1 Lengyel Imre: A regionális versenyképesség tényezői, különös tekintettel a Dél-Alföldre. <http://www.eco.u-szeged.hu/tudkozlemeny/pdf/2000/Lengyel.pdf>, 2000.

2 Williamson, J. Gordon: Regional inequality and the process of national development: a description of the patterns. *Economic Development and Cultural Change*, 13, 1965, 1–84.

egy foglalkoztatottra jutó jövedelemmel mért élő-munkatermelékenység) és a foglalkoztatottság komponensére.³

Magyarországon Nemes Nagy József 1987-ben publikálta „A regionális gazdasági fejlődés összehasonlító vizsgálata” c. művét,⁴ amelyben több országra kiterjedően számítások készültek a duál-mutatóban lévő szerkezeti tényezőknek a területi fejlettségi különbségek kialakulásában és mértékében betöltött súlyáról. Lengyel Imre a regionális versenyképességgel kapcsolatosan megalkotta az ún. piramismodellt,⁵ amely a versenyképesség összetett értelmezésére ad módot. Ezt úgy teszi, hogy a duális mutatónak a termelékenységi és a foglalkoztatottsági tényezőkre bontása mellett a tényezők mögötti hatásmechanizmusokat is további elemzés alá veszi.⁶

A legújabb versenyképességet mérő index a 2008-as *The Global Competitiveness Report*ban jelent meg, ahol az egyik híres kutató, Michael Porter, 12 pillérre építi a versenyképességet meghatározó faktorokat. Románia a jelentés szerint a 67. a versenyképességi listán (8 pozíciót javítva az előző évhez képest), Magyarország pedig a 61. helyet foglalja el (14 pozíciót rontva az előző évhez képest). Ez elemzett tényezők viszont olyan faktorok (intézményi környezet, infrastruktúra, makróökonómiai stabilitás, egészségügy-iskolázottság, pénzügyi szektor fejlettsége, piac nagysága, üzleti környezet stb.), amelyeket megyei szinten a megfelelő adatok hiányában nagyon nehéz mérni.

A regionális versenyképességet vagy a mikroszintből kiindulva, az egyes régiók gazdasági szereplők versenyelőnyeinek összeadásával, vagy a makroszintű versenyképességi faktorokkal célszerű meghatározni. A romániai megyei adatok hiányossága miatt jelen kutatásban a duál-mutatón alapuló makroszintű elemzésből indulok ki. Eszerint a versenyképesség a következőképpen értelmezhető: a régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint *tartós* létrehozása, miközben ki vannak téve a nemzetközi globális versenynek.

A regionális versenyképesség fogalmában a regionális politika két hagyományos célja jelenik meg: a hatékonyság (a munkatermelékenység) és a

3 Nemes Nagy József: A versenyképesség mérésének módszertana, <http://www.rkk.hu/kon/nemes.html>, 2001.

4 Nemes Nagy József: A regionális gazdasági fejlődés összehasonlító vizsgálata. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

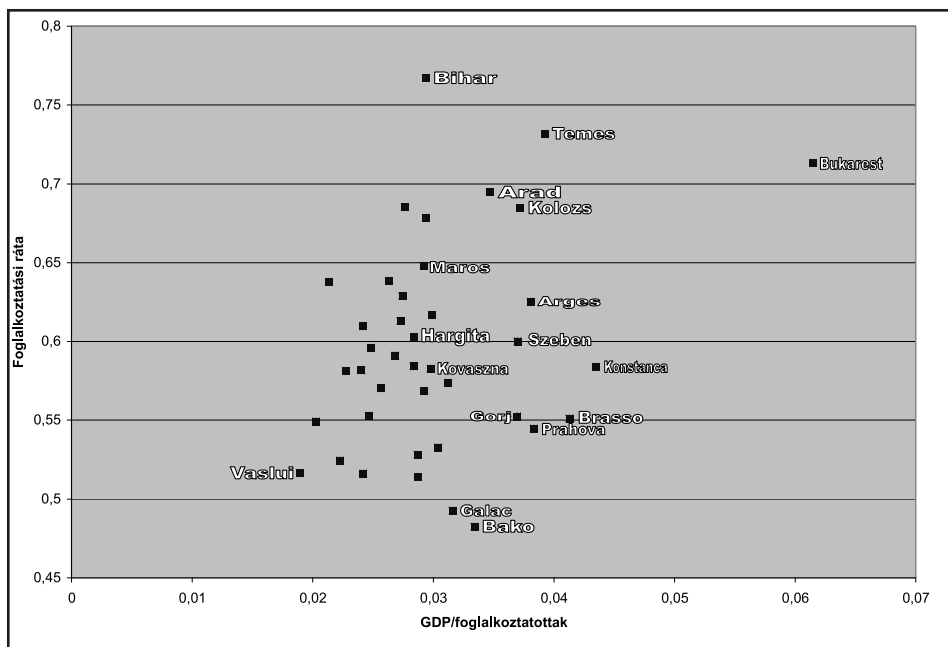
5 Lengyel: i. m.

6 Deákné Gál Anikó: A Nyugat-Dunántúli régió versenyképességének elemzése statisztikai mutatószámokon keresztül. 2004. rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Netware/deakn.doc.

méltányosság (foglalkoztatottsági ráta). A versenyképességet tehát az egy lakosra jutó jövedelem (GDP/fő) nagyságával mérjük, amely jövedelem egyaránt adódik a munkatermelékenység és a foglalkoztatottság magas szintjéből.⁷

A romániai megyék és azon belül a székelyföldi megyék versenyképességét az alábbi kétdimenziós ábra szemlélteti: a vízszintesen a munkatermelékenység a függőlegesen a foglalkoztatottsági ráta szerepel.

2. ábra: Versenyképesség a romániai megyékben, duálmutató alapján, 2005.



Forrás: Anuar Statistic, Tempo Online adatok alapján, saját szerkesztés

A fenti ábra érzékelteti, hogy mintegy 10 megye versenyképessége emelkedik ki, míg a többi megye szinte egy kupacban található. A legversenyképesebb Bukarest Ilfov régió, ahol mind a munkatermelékenységi, mind a foglalkoztatottsági ráta kiemelkedő.

A székelyföldi megyék közül a legnagyobb munkatermelékenységi mutatóval Kovaszna megye rendelkezik (17. az országos ranglistán), öt követi Maros megye és Harghita megye (21. illetve 24. országos helyezéssel). Az országos átlag munkatermelékenységi mutató 1998 és 2005 közötti 900%-os növe-

⁷ Lengyel: i. m.

kedését a vizsgált megyék közül egyedül Hargita megye haladta meg 912%-os növekedéssel. Kovászna és Maros megyék munkatermelékenységi mutatójának növekedése nem érte el az országos átlagot. Ha Kovászna megyében nem nagy a növekedésben megmutatkozó különbség (890%), Maros megyében számottevő. A 640%-os növekedéssel az utolsó előtti megye. Hargita megye javuló munkatermelékenységi mutatóját elsősorban sajnos a foglalkoztatottak nagyobb csökkenése idézte elő, és csak kismértékben tudható a két megyénél jobban növekvő GDP/fő értékének. Hargita megyében 1998 és 2005 között a foglalkoztatottak száma 29%-kal csökkent, míg Kovászna megyében 28%-kal, Maros megyében pedig 20%-kal (az országos átlag 23%).

Ami a foglalkoztatottsági rátát illeti, a legjobb érték Maros megyének könyvelhető el. A 65%-os ráta mind az országos átlagnál (61%), mind a Hargita (60,2%), illetve Kovászna (58%) megye átlagánál jobb. Ezzel az értékkel a 8. legnagyobb foglalkoztatottsági rátával rendelkező megye az országból. Hargita megye a 17., Kovászna megye pedig a 23. helyen áll.

Az eredményeket vizsgálva azt tudom leszűrni, hogy a legfejlettebb és legversenyképesebb megye Székelyföldön Maros megye, őt követi a 19-25 közötti fejlettségi pozíciójú Hargita megye. Úgy tűnik, hogy a gazdaságilag Hargita megyénél valamivel fejlettebb Kovászna megye a régió legversenyképtelenebb megyéje.

Versenyképesség a három tényezős modell tükrében

A fentieket igyekszik igazolni vagy cáfolni a modell három tényezőre való bontása és a Nemes Nagy József „A versenyképesség mérésének módszertana” tanulmányában bemutatott, a régiók különböző versenyelőny kategóriába való sorolás szerinti elemzése.

A három tényezőre bontott modell a következő:

$$\frac{GDP}{népesség} = \frac{GDP}{foglalkoztatottak} \times \frac{foglalkoztatottak}{aktívlakosság} \times \frac{aktívlakosság}{népesség}$$

A négy vizsgált versenyképességet mérő tényező tehát a GDP/fő, a munkatermelékenység, a foglalkoztatottsági ráta és a korszerkezeti arányszám.

A négy mutató alapján a vizsgált megyéket úgy tipizálom, hogy minden tényezőben megkülönböztetem a megfelelő jelzőszám átlagnál magasabb (kedvezőbb), illetve alacsonyabb értékeit (1 és 0 kóddal jelölve).

Ennek alapján 2 fő kategóriát tudok megkülönböztetni, a versenyelőny és a versenyhátrány kategóriát, attól függően, hogy az egyes megyék GDP/fő értéke az átlagnál jobb vagy gyengébb. Mindkét fő kategórián belül három alkategória van, attól függően, hogy az illető megye a többi három tényező (a munkatermelékenység, a foglalkoztatottsági ráta és a korszerkezeti arányszám) szerint az átlagnál jobb vagy rosszabb mutatószámmal rendelkezik.

A torzítás elkerülése végett az átlagok számításánál nem vettem figyelembe Bukarest-Ilfov régió értékeit.

3. ábra: Versenyképesség a romániai megyékben, 2005.



Forrás: Anuar Statistic, Tempo Online adatok alapján, saját szerkesztés

A térképen az 1–6 jelölések a következőket jelentik:

- *Versenyelőny*: 1. Komplex versenyelőny: minden tényező az átlagnál jobb, 2. Többtényezős versenyelőny: a GDP/fő és a többi három tényezőtől legalább kettő az átlagnál kedvezőbb, 3. Egytényezős versenyelőny: a GDP/fő és a többi három tényezőtől legalább egy az átlagnál kedvezőbb.
- *Versenyhátrány*: 4. Egytényezős versenyhátrány: GDP/fő átlagnál rosszabb, de a többi három tényezőtől legalább kettő az átlagnál kedvezőbb, 5. Többtényezős versenyhátrány: GDP/fő átlagnál rosszabb, de a többi három tényezőtől legalább egy az átlagnál kedvezőbb,

6. Komplex versenyhátrány: minden tényező esetében átlagnál rosszabb pozíció.

A háromtényezős lebontás elemzésnél is a sorrend ugyanaz, mint a duálmutatós lebontásnál. Maros megye a legversenyképesebb megye, a 3. – egytényezős versenyelőny – kategóriába tartozik (1010 jelölés). Eszerint a megyének az átlagnál jobb a GDP/fő mutatója, illetve a foglalkoztatottsági tényezőben kedvező a pozíciója.

A másik két vizsgált megye, Kovászna és Hargita igaz, hogy csupán 1 illetve 3 pozícióval voltak a GDP/fő átlag alatt, a versenyhátrány kategóriába kerültek. Míg Hargita megye (0011) a kedvezőtlen élő-munkatermelékenységi pozíció, de a kedvező korszerkezeti és foglalkoztatottsági arány miatt a 4. – egytényezős versenyhátrány – kategóriába került, addig Kovászna megye (0001) az 5. – többtényezős versenyhátrány – kategória részese.

Érdekes eredmények jönnek ki, ha ugyanezeket a számolásokat elvégzem 1998-ra is. Hargita megye esetében ugyanaz (0011) jött ki, mint 2005-ben, azonban Maros megye (1110) 1998-ban többtényezős versenyelőnnyel rendelkezett, Kovászna megye pedig a 2005-ben regisztrált 5. kategória helyett a 2. legjobb kategóriába tartozott. Kovászna megye 7–8 év alatt, elsősorban a GDP dinamikájának köszönhetően, elvesztette többtényezős versenyelőnyét.

Mind a duálmutató, mind a három tényező alapján történő vizsgálat szerint is Maros megye a legversenyképesebb megye Székelyföldön (13–15. rangsor), őt követi a 19. fejlettségi pozíciójú Hargita megye (16–19 versenyképességi pozíció). Úgy tűnik, hogy a gazdaságilag Hargita megyénél valamivel fejlettebb Kovászna megye (GDP/fő mutató szerint), bár 1998-ban az első 15 legversenyképesebb megye között volt, a régió legversenyképtelenebb megyéjévé vált a vizsgált időszakra.

A versenyképesség mérésénél egyedül Maros megye jobb az átlagnál, Hargita megyének, bár az első 20 megye között van, az átlagnál gyengébb a versenyképessége (egytényezős versenyhátrány). A versenyképesség fejezetnél Kovászna megye teljesített a leggyengébben (többtényezős versenyhátrány).

A versenyképességet legjobban meghatározó tényező keresése érdekében egy kis pénzügyi elemzésben használatos faktorelemzést végeztem el az egyenlőségen. A vizsgált évek az 1998⁸ és 2005 közötti periódus.

8 Csak ettől az évtől van megyei lebontású GDP/fő adat.

A két egyenlőségem:

$$V_1 = M_1 \times F_1 \times K_1$$

és

$$V_0 = M_0 \times F_0 \times K_0$$

ahol,

V - GDP/fő

M - munkatermelékenység, vagyis GDP/foglalkoztatottak

F - foglalkoztatottsági ráta, vagyis foglalkoztatottak/aktív lakosság

K - korszerkezeti arány, vagyis aktív lakosság/népesség

1 - 2005-ös év

0 - 1998-as év

Keresem a $V_1 - V_0$, vagyis a GDP/fő változásának okait,⁹ a munkatermelékenység, a foglalkoztatottsági ráta és a korszerkezet faktorok változásainak függvényében.

1. táblázat: Az egyes faktorok változásainak a hatása a GDP/fő változásra

Faktor	Kovácsna	Hargita	Maros	Románia
GDP/fő változás ($V_1 - V_0$) 1998-2005 között	95,9	94,8	98,7	116,8
Munkatermelékenység változásának hatása	134,4	132,6	123,6	149,5
Foglalkoztatottsági ráta változásának hatása	-45,9	-44,3	-31,5	-42,2
Korszerkezet változásának hatása	7,4	6,4	6,7	9,5

Forrás: Anuar Statistic, Tempo Online adatok alapján, saját számítás

Mindhárom megyében a munkatermelékenység 1998–2005 közötti változásának volt a legnagyobb hatása a GDP/fő változásra, ezt követi a foglalkoztatottsági ráta negatív irányban. A korszerkezeti arány változásának minimális a hatása. A GDP/fő alakulását meghatározó két fontos tényező tehát a GDP és a foglalkoztatottak számának alakulása. A munkatermelékenységi ráta és a foglalkoztatottsági ráta változásának hatása Maros megyében és Romániában nagyjából azonos szinten mozog (a munkatermelé-

⁹ A $V_1 - V_0$ változás meghatározó tényezőire a következő számításokat használtam: Az „M” faktor változásának a hatása: $(M_1 - M_0) \times F_0 \times K_0$, az „F” faktor változásának a hatása: $M_1 \times (F_1 - F_0) \times K_0$, a „K” faktor változásának a hatása $M_1 \times F_1 \times (K_1 - K_0)$.

kenységi ráta változásának hatása a GDP/fő értékhez arányítva Maros megyében 125%, Romániában 128%). Hargita és Kovászna megye esetében pedig egyforma (140%), de eltér úgy Maros megye értékétől, mint a romániai átlagtól.

Kiegészítő irodalom

- Bainé Szabó Bernadett – Balogh Péter – Kovács Sándor – Tikász Ildikó: A településfejlesztés megalapozása Hajdú-Bihar megyében. 2005. <http://www.avacongress.net/ava2005/presentations/vidékfejlesztés/4.pdf>.
- Faluvégi Albert: A magyar kistérségek fejlettségi különbségei. 2004. tarstud.hu/sympa/d_read/vm2004/Faluv%E9gi%20cikk.doc.
- Hüttl Antónia – Surányi Bálint – Vita László: A gazdasági növekedés és fejlettség paradoxona a kelet-közép-európai átmenetben. 1998. <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00043/pdf/huttl-suranyivita.pdf>.
- Institutul Național de Statistică: *Statistică teritorială 2005*, 2006.
- Kölcsényi Zsófia: Regionális versenyképesség Romániában. *Közgazdász Fórum*, 2005. augusztus.
- Losoncz Miklós: A magyar versenyképesség néhány tényezője nemzetközi összehasonlításban. In Halm Tamás (szerk.): *Modernizáció és jólét a magyar gazdaságban és társadalomban*. A Magyar Közgazdasági Társaság 40. közgazdász-vándorgyűlése. MKT-Világ gazdaság, Budapest, 2002, 107–111.
- Lőcsy Hajnalka: A foglalkoztatás ágazati és regionális dimenzióinak kapcsolata az ezredvégi Magyarországon. <http://geogr.elte.hu/old/REF/RTT-9hu/PDF/RTT-9/rtt9cikk2lh.pdf>.
- Maddison, Angus: Growth and Interaction in the World Economy. The Roots of Modernity, http://www.ggd.net/Maddison/other_books/Growth_and_Interaction_in_the_World_Economy.pdf.
- Pukli Péter: A gazdaságstatisztika regionális mutatószámai. 2000. http://www.eco.u-szeged.hu/tudkozlemeny/2000_Pukli.html.
- Szabó Pál: A fejlettség-elmaradottság mérésének alternatívái az Európai Unióban. 2008. <http://www.mrtt.hu/vandorgyulesek/2008/1/szabo.pdf>.
- Szentes Tamás: *Világ gazdaságtan. Elméleti és módszertani alapok*. Aula Kiadó, Budapest, 1999.